

บทร้องเล่นและ เพลงพื้นบ้านภาคกลาง





บทร้องเล่นและเพลงพื้นบ้านภาคกลาง

สำหรับ

บุคคลทั่วไปและนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษา
กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย

สาระที่ 4 : หลักการใช้ภาษา

มาตรฐาน ส 4.1 : เข้าใจธรรมชาติของภาษาและหลักภาษาไทย การเปลี่ยนแปลง
ของภาษาและพลังของภาษา ภูมิปัญญาทางภาษา และรักษา
ภาษาไทยไว้เป็นสมบัติของชาติ

สำออง กล่ำศรี

บทร้องเล่นและเพลงพื้นบ้านภาคกลาง



ข้อมูลทางบรรณานุกรมของหอสมุดแห่งชาติ
สำออง กล้าศรี.

บทร้องเล่นและเพลงพื้นบ้านภาคกลาง. -- กรุงเทพฯ : แม็ค, 2549.
224 หน้า.

1. เพลงพื้นเมือง. I. ชื่อเรื่อง.

782.42162

ISBN : 974-94035-5-X

สงวนลิขสิทธิ์ตามพระราชบัญญัติ

บริษัทหอสงวนลิขสิทธิ์ ห้ามมิให้ผู้ใดนำส่วนหนึ่งส่วนใด หรือตอนหนึ่งตอนใด
ของเนื้อเรื่อง ภาพประกอบและอื่นๆ ที่ปรากฏอยู่ในหนังสือเล่มนี้ไปทำการคัดลอก
โดยวิธีพิมพ์ดีด เรียงตัว อัดสำเนา ถ่ายฟิล์ม ถ่ายเอกสาร
พิมพ์โดยเครื่องจักร หรือวิธีการอื่นใดเพื่อนำไปแจก จำหน่าย

สงวนลิขสิทธิ์ : มีนาคม 2549

ราคา 90 บาท

จัดจำหน่ายโดย บริษัท สำนักพิมพ์แม็ค จำกัด

การสั่งซื้อ : ส่งธนาคัตสั่งจ่าย ไปรษณีย์ลาดพร้าว ในนาม บริษัท สำนักพิมพ์แม็ค จำกัด
9/99 อาคารแม็ค ขอยลาดพร้าว 38 ถนนลาดพร้าว แขวงจันทระเกษม
เขตจตุจักร กรุงเทพฯ 10900

โทรศัพท์ 0-2938-2022-7 โทรสาร 0-2938-2028

พิมพ์ที่ บริษัท ทองพูลการพิมพ์ จำกัด โทรศัพท์ 0-2509-0308

หนังสือเล่มนี้พิมพ์ด้วยกระดาษ ดับเบิล เอ
กระดาษจากไม้ปลูก ไม่รบกวนไม้ธรรมชาติ



คำนำสำนักพิมพ์

“บทร้องเล่นและเพลงพื้นบ้านภาคกลาง” นี้ เป็นหนังสือค้นคว้าอ้างอิง กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย สาระที่ 4 หลักการใช้ภาษา มาตรฐาน ท 4.1 : เข้าใจธรรมชาติของภาษาและหลักภาษาไทย การเปลี่ยนแปลงของภาษาและพลังของภาษา ภูมิปัญญาทางภาษา และรักษาภาษาไทยไว้เป็นสมบัติของชาติ

เนื้อหาภายในเล่มจึงประกอบด้วย ความหมายของบทร้องเล่นและเพลงพื้นบ้าน ลักษณะเด่นของบทร้องเล่นและเพลงพื้นบ้าน คุณค่าของเพลงพื้นบ้าน บทร้องเล่นและเพลงพื้นบ้านภาคกลาง เพลงเด็ก เพลงกล่อมเด็ก เพลงปลอบเด็ก เพลงที่ร้องเล่น เพลงร่ำวง เพลงรำไท่น เพลงปฐพีพากย์ เพลง เหย่ย เพลงยั่ว เพลงพวงมาลัย เพลงทรงเครื่อง เพลงฉ่อย เพลงลำตัด เพลงจาก เพลงอีแซว เพลงเรือ เพลงประกอบการเล่นเบ็ดเตล็ด เพลงคล้องช้าง เพลงโหม่งเจ้ากรรม เพลงเข้าผี เข้าผีแม่ศรี เพลงเชิญผี ผีสิง ผีลุ่ม ผีกะลา ผีกะดั่ง เพลงประกอบพิธี เพลงแห่นางแมวและเพลงป้อนเมฆ เพลงร้องเล่นในฤดูเกี่ยวข้าว เพลงเกี่ยวข้าว เพลงเดินกำรำเคียว เพลงส่งฟาง เพลงพานฟาง เพลงส่งคอลำพวน เพลงชักกระดาน และ เพลงพิชฐาน

บริษัท สำนักพิมพ์แม็ค จำกัด หวังเป็นอย่างยิ่งว่า **“บทร้องเล่นและเพลงพื้นบ้านภาคกลาง”** เล่มนี้จะเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาค้นคว้าภาษาไทยได้เป็นอย่างดี

บริษัท สำนักพิมพ์แม็ค จำกัด

คำนำผู้เขียน

หนังสือเรื่อง “บทร้องเล่นและเพลงพื้นบ้านภาคกลาง” นี้ ผู้เขียนได้รวบรวม และแสวงหาความรู้จากเอกสารต่างๆ จำนวนมากพร้อมกับได้สัมภาษณ์ผู้รู้บุคคลต่างๆ ที่ท่านยังมีความทรงจำเรื่องราวเก่าๆ ในอดีตได้ถ่ายทอดออกมารวบรวมไว้ให้คนรุ่นหลังได้ศึกษา

วัตถุประสงค์ของผู้เขียนเพื่อรวบรวมบทร้องเล่นและเพลงพื้นบ้านภาคกลางสำหรับเป็นหนังสืออ่านประกอบ และใช้ในการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับบทร้องเล่นและเพลงพื้นบ้านภาคกลาง ถึงแม้ว่าจำนวนเพลงจะมีไม่มากนัก แต่ก็พอเป็นแนวทางได้รู้จักว่าเพลงแต่ละชนิดที่กล่าวไว้มีลักษณะอย่างไร

ผู้เขียนขอขอบคุณท่านที่ให้ข้อมูลให้คำปรึกษาจนงานเขียนชิ้นนี้สำเร็จลงด้วยดี

ลำอาง กล้าศรี

สารบัญ

บทร้องเล่น-เพลงพื้นบ้านภาคกลาง	๑
ความหมายของบทร้องเล่น - เพลงพื้นบ้าน	๑
ลักษณะเด่นของความเป็นบทร้องเล่นและเพลงพื้นบ้านภาคกลาง	๒
คุณค่าของเพลงพื้นบ้าน	๗
บทร้องเล่นและเพลงพื้นบ้านภาคกลาง	๙
เพลงเด็ก	๑๓
เพลงกล่อมเด็ก	๑๓
เพลงปลอบเด็ก	๒๗
เพลงที่ร้องเล่น	๓๐
เพลงประกอบการเล่นพื้นบ้าน	๔๑
เพลงรำวง	๔๑
เพลงรำไท่น	๔๓
เพลงปฏิพากษ์	๕๘
เพลงเหย่ย	๖๑
เพลงยั่ว	๗๑
เพลงพวงมาลัย	๑๐๘
เพลงทรงเครื่อง	๑๑๘
เพลงฉ่อย	๑๒๙
เพลงลำตัด	๑๔๒
เพลงจก	๑๕๑
เพลงอีแซว	๑๕๘
เพลงเรือ	๑๖๔
เพลงประกอบการเล่นเบ็ดเตล็ด	๑๗๔
เพลงคล้องช้าง	๑๗๔
เพลงโหม่งเจ้ากรรม	๑๗๗

เพลงเข้าผี	๑๘๐
การเข้าผีแม่ศรี	๑๘๐
เพลงเชิญผี	๑๘๑
ผีสิง	๑๘๔
ผีสู่่ม	๑๘๕
ผีกะลา	๑๘๕
ผีกระตัง	๑๘๖
เพลงประกอบพิธี	๑๘๙
เพลงแห่นางแมวและเพลงปั้นเมฆ	๑๘๙
เพลงร้องเล่นในฤดูเกี่ยวข้าว	๑๙๕
เพลงเต็นท์กำรำเคียว	๑๙๖
เพลงส่งฟาง	๒๐๐
เพลงพานฟาง	๒๐๑
เพลงส่งคอลำพวน	๒๐๓
เพลงชักกระดาน	๒๐๔
เพลงพิชุลาน	๒๐๗
ผู้ให้ข้อมูล	๒๑๒
บรรณานุกรม	๒๑๓

บทร้องเล่น - เพลงพื้นบ้านภาคกลาง

ความหมายของบทร้องเล่น - เพลงพื้นบ้าน

เมื่อเอ่ยถึงลำตัด เพลงเรือ เพลงฉ่อย เพลงกล่อมลูก เพลงแห่นางแมว เพลงเกี่ยวข้าว เราคงพอเข้าใจได้โดยอัตโนมัติว่าเพลงเหล่านี้คือเพลงพื้นบ้าน และเป็นเพลงพื้นบ้านของภาคกลางเหมือนกับที่เราพอจะรู้ว่า รำแคน หมอลำ เพลงโคราช เพลงเซิ้งต่างๆ เป็นเพลงพื้นบ้านของภาคอีสาน เพลงบอก โนราห์ เป็นเพลงพื้นบ้านของภาคใต้ และซอกับจ้อยเป็นเพลงพื้นบ้านของพี่น้องชาวภาคเหนือ

แต่ถ้าจะถามกลับว่าเพลงพื้นบ้านคืออะไร อะไรคือพื้นบ้าน อะไรคือเพลง เราก็คงจะลำบากใจขึ้นมาทันที การเข้าใจอะไรโดยอัตโนมัติกับการจำแนกความดูเหมือนกันได้ แต่ก็ยังไม่ได้เสียเลยทีเดียว

คำว่า “เพลงพื้นบ้าน” บางทีก็เรียกว่า “เพลงพื้นเมือง” ที่ผ่านมายังไม่เคยมีใครอธิบายให้กระจ่างชัดเจนนักเป็นเพราะว่าเข้าใจกันได้เองอยู่แล้ว เพลง คือเสียงขับเสียงร้อง พื้นบ้าน ก็คือพื้นเพของแต่ละท้องถิ่น

เป็นเรื่องน่าประหลาดใจอยู่เหมือนกันที่ในวงการศึกษาด้านคติชนวิทยาเองยังไม่ค่อยนิยมคำว่า “พื้นบ้าน” คำเดียวโดยตรง แต่มักอธิบายควบคู่ไปกับคำอื่นๆ ทั้งสิ้น เช่น คติชาวบ้านคือเรื่องราวของชาวบ้านที่เป็นของเก่าเล่าต่อปากและประเพณีสืบต่อๆ กันมาหลายชั่วอายุคน ในรูป คติ ความเชื่อ ประเพณี นิยาย นิทาน เพลง ภาษิต ปริศนา บททาย ศิลปะ สถาปัตยกรรม ตลอดจนการเล่นของเด็ก วัฒนธรรม พื้นบ้านคือวิถีชีวิตและการปฏิบัติร่วมกันของชาวบ้าน การละเล่นพื้นบ้าน คือการแสดงต่างๆ เพื่อความสนุกสนานรื่นเริงตามวิถีชีวิตของชาวบ้าน ศิลปะพื้นบ้านคืองานช่างฝีมือ หัตถกรรมพื้นบ้าน เป็นงานประดิษฐ์ในกลุ่มของชาวบ้าน นิทานพื้นบ้าน เป็นเรื่องเล่าต่อๆ กันมาในหมู่บ้าน บางครั้งก็ไม่มีกรให้คำจำกัดความคำนั้นแต่อย่างใดเพราะคิดว่าผู้อ่านคงนึกภาพกว้าง ๆ ของคำนั้นอยู่แล้ว บางทียังอธิบายจะกลับยิ่งทำให้สับสนมากยิ่งขึ้นไปอีก ล้อปล่อยให้ผู้อ่านเข้าใจเอาเองไม่ได้ ในที่นี้จะขอใช้คำพูดว่าเพลงพื้นบ้านรวมถึงบทร้องเล่นด้วย

ลักษณะเด่นของความเป็นบทร้องเล่นและเพลง พื้นบ้านภาคกลาง

ลักษณะเด่นของบทร้องเล่นเพลงพื้นบ้านภาคกลางคือ มีความเรียบง่ายฟังแล้วเข้าใจทันที ถ้าจะมีการเปรียบเทียบแง่สัญลักษณ์อย่างไร ก็สามารถแปลความหมายได้โดยไม่ยากนัก ความเรียบง่ายของเพลงพื้นบ้านอาจแจ่มแจ้งได้ดังนี้

ความเรียบง่ายในถ้อยคำ

ในการศึกษาเรื่องเพลงพื้นบ้าน สิ่งหนึ่งที่เราจะพบคือความงามในถ้อยคำที่ชาวเพลง (ในหมู่ผู้ร้องเพลงด้วยกัน) หยิบมาใช้ร้อยเรียงกันอย่างเหมาะเจาะ โดยเฉพาะอย่างยิ่งฝีปากของพ่อเพลง (ผู้ร้องนำฝ่ายชาย) แม่เพลง (ผู้ร้องนำฝ่ายหญิง) รุ่นเก่าบทเพลงเหล่านั้นให้ความไพเราะและได้อารมณ์อย่างดียิ่ง

ที่น่าสนใจก็คือ เขาได้เลือกใช้คำไทยแท้เกือบทั้งสิ้นของทวยวรรค (คำกลอน) ทุกบทเพลง (เนื้อร้องในเพลงหนึ่งๆ) มีน้อยวรรคที่จะใช้คำบาลี - สันสกฤต (คำที่มาจากภาษาบาลี - สันสกฤต) บ้าง คำที่ใช้ก็มักเป็นคำที่คุ้นหูกันมานานแล้ว หรือไม่ก็กล่าวถึงสิ่งอันอยู่สูงเป็นที่เคารพนับถือในบทโต้ตอบที่เกี่ยวข้องกับทางศาสนา เช่น บทไหว้ครู แต่ดูจะเป็นข้อยกเว้นที่น้อยมาก

การใช้คำไทยแท้เองที่ทำให้เราได้รับรสและบรรยากาศอย่างไทยแท้จริงๆ นับว่าเป็นวรรณกรรมปากเปล่า (คือการถ่ายทอดด้วยปากต่อๆ กันไป) ที่มีคุณค่า เพราะผู้ร้องร้องออกมาทันทีทันใดแทบไม่มีเวลาไตร่ตรอง แต่เมื่อตรวจดูถ้อยคำและการวางตำแหน่งของคำแล้ว เราก็ต้องยอมรับว่าคำแต่ละคำช่างนำมาใช้อย่างเหมาะเจาะกับอารมณ์ของเรื่องที่จะพูดอย่างน่าประหลาด เช่น บทชิงช้า ผัวถูกเกณฑ์ไปทัพกลับมาเมียไม่อยู่เสียแล้ว (หลวงพ่พร้อม อดีตพ่อเพลงเรือจากอ่างทอง ปัจจุบันจำพรรษาอยู่วัดปากน้ำ ภาษีเจริญ กรุงเทพมหานคร)

“พอถึงบ้านเห็นสะพานแขวนเถ่อ ข้าก็ร้องเอ้อเอ้อ...ใจหาย
เจียบไปทั้งไก่อ เจียบไปทั้งกา อีกทั้งหมทั้งหมา มันให้น้ำสงสัย

บทร้องเล่นและเพลงพื้นบ้านภาคกลาง

สะอึกสะอื้น ฉันทเลยขึ้นกระได

พิศดูบ้านเรือนไปเหมือนอย่างบ้านตาเถร

เหยาเรือนเคหาเหมือนป่าช้าผิอยู่

ทั้งฟากก็ตกปีกนกก็หัก

ทั้งจั่วก็ทลายอกไกก็พัง

แปลานปั่นลม ไม่ซ่มหัวกลอน

พี่มาสงสัย เอ๊ะในใจของกู

พิศดูครอบครัว มันให้ชั่วลามก

หม้อข้าวก็กลิ้ง หม้อแกงก็กลิ้ง

ไอ้ครกกระปากมันก็เล่นกระดอน

ทอนน้อยห้องในมีแต่ซีโกซีเปิด

เห็นลูกทั้งสองเห็นไอ้ช่องอึปู้

แลดูผมแก่ละ มันให้พะรุงพะรัง

เห็นพ่อวังแต่ ไอ้หนูแม่มึงไปไหน

ผู้คนไปไหนกันเอ๋ย.....

เสาดั่งโอนเอน อย่างกะเรือผีตาย

มันไม่คนมีผู้หรือยังไ

รอยคนมาชักเอาไปใหม่ ๆ

ทั้งประตูหน้าต่างมันให้กระจัดกระจาย

อีกทั้งฝากระดอนออกไป

ว่าไม่เสียบหนู มันไปเข้ารูของใคร

ดูมันสกปรก ไม่ค่อยหาย

ฝาละมีติดังกันอยู่ข้างครัวไฟ

ไอ้สากระเบือก็นอนเป็นไข่

มันไม่มีคนเขาเช็ดหรือยังไ

มันมานั่งอยู่ ไตถุนตายาย

ไอ้ขี้มูกก็กรัง ลงมาปนน้ำลาย

บอกพ่อเถอะใจ ความเอ๋ย...”

เนื้อหาจะกล่าวถึงคนที่จากบ้านไปนานๆ เวลากลับถึงบ้านก็ตั้งหน้าตั้งตาแลเห็นภาพที่สดชื่นของครอบครัวเอาไว้อย่างยิ่ง แต่สำหรับชายคนนี้ในบทเพลงเมื่อมาถึงแค่เห็นบ้านก็รู้สึกว่ามีอะไรผิดปกติไปจากที่หวังเอาไว้เสียแล้ว เขายังผิดหวังอย่างยิ่งเมื่อไม่มีรอยยิ้มหรือความยินดีของคนในครอบครัวมาต้อนรับ ความรู้สึกจึงเปลี่ยนไปเป็นความหดหู่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อได้เห็นสภาพภายในบ้าน พ่อเพลงบรรยายความรู้สึกของผู้ชายที่กลับมาหวังจะได้เห็นหน้าเมียและลูก แล้วต้องผิดหวังอย่างยิ่ง ซึ่งเราผู้อ่านคงไม่ต้องเสริมความอีกสิ่งที่ไม่ลืมนั่นคือการใช้คำไทยแท้บรรยายความเกือบทั้งหมดเลยมีตัวอย่างบทเพลงที่ยกให้เห็นอีกมากมาย ให้ไปศึกษาในบทเพลงพื้นบ้านของพ่อเพลง แม่เพลง แต่ละท้องถิ่นต่อไป

ความเรียบง่ายในการร้องกรองและการเล่น

บทร้องเล่นหรือว่าเพลงพื้นบ้านเกิดจากสภาพการดำเนินชีวิตของตนเองเป็นตัวกำหนด เช่น เพลงฉ่อย เพลงพวงมาลัย เพลงกล่อมเด็ก เพลงเรือ เพลงเกี่ยวข้าว เพลงลำตัด ฯลฯ ดังนั้นจึงไม่เป็นการยากเลยที่ชาวบ้าน (คนทั่วไปในชนบท) หรือชาวเพลง (ผู้ที่ชอบร้องเพลง) “ทำเพลง” (คิดเนื้อร้องและทำนองเพลง) โดยไม่ต้องตระเตรียมอะไรเป็นการใหญ่โตนัก สิ่งที่จะช่วยให้เพลงไพเราะนอกจากถ้อยคำที่ใช้แล้ว เขาได้ใช้มือหรือเครื่องประกอบจังหวะง่ายๆ เช่น กรับ ฉิ่ง กลอง เหล่านี้เพียงเล็กๆ น้อยๆ มาช่วย บางทีก็ไม่ใช่เลยเพียงแค่ปรบมืออย่างเดียว

กรับ เป็นเครื่องตีที่เมื่อตีแล้วดัง กรับ - กรับ

กรับอีกอย่างหนึ่งเป็นไม้ผ่าซีก ๒ อัน ถือมือละอัน แล้วเอาผิวไม้ตักันเรียกว่า “กรับคู่” หรือกรับละคร เพราะโดยมากใช้ประกอบการเล่นละคร

กรับอีกชนิดหนึ่งที่ทำด้วยไม้เนื้อแข็งหรืองาช้างเป็นซีกหนาๆ ประกบ ๒ ซ้าง แล้วมีแผ่นโลหะ ไม้ หรืองาช้างทำเป็นแผ่นบางๆ หลายๆ อัน ซ้อนกันอยู่ข้างในเจาะรูตอนโคนร้อยเชือกเหมือนพัดเรียกว่า “กรับพวง”

เพลงพื้นบ้าน



เพลงพื้นบ้าน เพลงฉ่อย เพลงพวงมาลัยร้องเล่นโดยใช้การปรบมือ

เพลงพื้นบ้านเดิมทีเดี่ยวเล่นกันง่ายๆ ใช้ปรบมือเป็นจังหวะ เช่น เพลงฉ่อย (เพลงที่ร้องโต้ตอบกันระหว่างชาย-หญิง) เพลงพวงมาลัย (เป็นเพลงร้องโต้ตอบกันแต่ขณะร้องจะมีการตั้งวงรำด้วย)

เพลงกล่อมเด็ก



เพลงกล่อมเด็กใช้ในการกล่อมให้เด็กหลับ

เพลงกล่อมเด็ก ร้องปากเปล่า ใช้การเอื้อนเสียงทำให้เกิดบรรยากาศ อารมณ์ และความรู้สึก เสียงเพ่งล่อมนี่เองทำให้เด็กที่นอนอยู่ในเปลเกิดอาการเคลิบเคลิ้ม เพลิดเพลินนอนหลับอยู่ในเปลอย่างมีความสุข

เพลงเกี่ยวข้าว



เพลงเกี่ยวข้าว ใช้เดี่ยว (เครื่องมือเกี่ยวข้าวและหญ้าทำด้วยเหล็กรูปโค้ง มีคม) ใช้รวงข้าว (ลักษณะเป็นข้อมีเมล็ดเต็มไปหมด ถ้าแก่ช่อจะห้อยลง) ซึ่งมีอยู่แล้วใน ขณะที่เกี่ยวข้าวมาประกอบการร้องรำ

เพลงเรือ



เพลงเรือใช้กรับ ฉิ่ง เสียงร้องรับของลูกคู่ช่วยให้เกิดความครึกครื้น

เพลงลำตัด



เพลงลำตัด กลองรำมะนาตีประกอบจะให้ความครึกครื้นเร้าใจ

สำหรับเพลงที่ร้องกันหลายๆ คน ที่สำคัญคือ ลูกคู่ที่จะร้องรับ ร้องกระทั่งการร้องสอดเพลงของลูกคู่จะช่วยให้เพลงสนุกสนานครึกครื้นไม่รู้เบื่อ ลูกคู่หมายถึงผู้ที่ทำหน้าที่ร้องรับ ร้องซ้ำความ กระแทกเสียง เน้นเสียง (ร้องกระทั่ง) หรือร้องสอดแทรกขัดจังหวะและทำหน้าที่ให้จังหวะผู้ร้อง เช่น ประมื่อ ตีกรับ ตีฉิ่ง ทั้งยังเป็นการทวนคำท้าย ของกลอนให้พ่อเพลงแม่เพลงได้มีโอกาสคิดกลอนบทต่อไป ซึ่งลูกคู่มีบทบาทสำคัญเช่นกัน หากขาดลูกคู่ เพลงพื้นบ้านก็จะหมดความสนุกสนาน

จะเห็นได้ว่าการร้องเพลงพื้นบ้านเป็นเรื่องของมนุษย์ที่อยู่กับธรรมชาติ และใช้สิ่งที่มีตัวตนมาประกอบ ไม่ว่าจะไปร้องไปเล่นที่ไหนเมื่อไรก็ได้ ไม่ต้องเสียเวลาค้นหาเครื่องประกอบเสียงเพลงและไม่ต้องนั่งรถคันใหญ่ ขนนักแสดง ขนเครื่องดนตรีให้ยุ่งยาก แต่ความสนุกสนานไม่ด้อยไปกว่ากันเลย

จุดเด่นอีกประการหนึ่งของเพลงพื้นบ้านก็คือไม่ต้องอาศัยเวทีหรือการสร้างฉากประกอบที่วิจิตรพิสดารแต่อย่างใด ชาวเพลงจะใช้ฉากของธรรมชาติ สภาพแวดล้อมแสดงได้อย่างเหมาะสมเจาะทีเดียว เพลงเกี่ยวข้าวก็เล่นบนลานนา เพลงเรือก็เล่นกันในลำน้ำ เพลงพวงมาลัย รำโทน เล่นกันตามลานบ้านลานวัด

ความเรียบง่ายในการร้องและการเล่นจึงเป็นลักษณะที่พบได้เสมอในเพลงพื้นบ้านภาคกลาง

คุณค่าของเพลงพื้นบ้าน

คุณค่าในตัวเอง

เพลงพื้นบ้านเป็นมรดกทางวัฒนธรรม จากความเป็นคนเจ้าบทเจ้ากลอนและความเป็นคนรักสนุก จึงมีชาวบ้านนิรนาม (ไม่ประสงค์จะบอกชื่อ) ได้แต่งเพลงของเขาขึ้น จะด้วยความบังเอิญหรือไม่บังเอิญก็แล้วแต่ บทเพลงของเขาไพเราะและกินใจชาวบ้านคนอื่นๆ อีกด้วย ดังนั้นเพลงของเขาจึงได้แพร่กระจายออกไปเรื่อยๆ และในที่สุดก็ร้องกันได้จนติดปาก แต่ไม่รู้ว่าใครเป็นผู้แต่งเพลงนั้น และแต่งขึ้นเมื่อใด

การสืบทอดเพลงเช่นนี้ เราเรียกกันว่าสืบทอดด้วยวิธีมุขปาฐะ คือการถ่ายทอดโดยอาศัยคำบอกเล่าจากปากต่อปากเป็นหลัก *มุขปาฐะ* แปลว่า ปากพูดต่อปากกันมา เช่นการหัดเพลงฉ่อยซึ่งเป็นเพลงพื้นบ้านชนิดหนึ่ง ครูจะบอกเนื้อเพลงทีละวรรคทีละประโยคให้ลูกศิษย์ท่องตามไปเรื่อยๆ จนกว่าจะจำได้ครบบท หรือครบดับเพลง (หมายถึงเรื่องยาวเป็นดับหลายๆ บท) บทเพลงหรือบทกลอนเหล่านี้ไม่ว่าจะสั้นหรือยาว ไม่ว่าจะเป็นเพลงกล่อมเด็ก เพลงร่ำวง เพลงพวงมาลัย เพลงฉ่อย ฯลฯ ถือว่าเป็นวรรณกรรมอย่างหนึ่ง

บทเพลงของวณิก (เพลงขอทาน) ก็มีเป็นวรรณคดีได้เหมือนกัน ม.ล.ต๋อย ชุ่มสาย กล่าวไว้ว่า เนื้อเพลงวณิกที่ขับร้องในยุโรป ถ้าเพลงไหนไพเราะมีถ้อยคำสละสลวย มี

บทประพันธ์และเพลงพื้นบ้านภาคกลาง

คำสั่งสอน หรือปรัชญา คนที่เขียนได้ก็จะบันทึกไว้ และกลายเป็นบทกวีไป บทกวีเช่นนี้ ชาวยุโรปถือว่าเป็นวรรณกรรมอย่างหนึ่ง

จากเรื่องเล่าบางเรื่อง ได้ผูกเป็นบทกลอนขึ้นเพื่อให้ดูน่าฟังยิ่งขึ้นดีกว่าเป็นเรื่องแล้ว ไปเรื่อยๆ มีบางคนใส่ทำนองเข้าไปอีกเพื่อขับร้องออกมาเป็นท่วงทำนองให้คล้อยตามอารมณ์เพลงได้อีก เช่น เสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน

เพลงพื้นบ้านก็ถูกร้อยกรองขึ้นด้วยคำที่เรียบง่ายแต่ใจความกินใจ สิ่งนี้เองที่ทำให้เพลงพื้นบ้านมีค่า เพราะเป็นศิลปะอย่างหนึ่งอย่างแท้จริง

เพลงพื้นบ้านแสดงวิถีชีวิตของชาวบ้านได้เด่นชัด เมื่อหนุ่มสาวรักกัน ไม่มีเงินไปสู้ออ ก็พาสาวหนี เมื่อพาไปแล้วก็ต้องไปขอสมาลาโทษต่อพ่อตาแม่ยาย ตัวลูกไปบางไฟเป็นเจ้าแก้ว ร้องเป็นเพลงฉ่อยว่า

“ครั้นมาถึงบ้านสองรา	ผู้เป็นบิดารอภัย
ก็พักอยู่เพียงชั่วบ้าน	แล้วร้องเรียกขาน
เรียกไป	

ใครอยู่บนเรือนบ้างไหมขา	ช่วยมาดูแลหมาเอยให้”
-------------------------	----------------------

ฝ่ายยายชู้ในเพลงเรือชาวเหนือของโรงพิมพ์วัดเกาะ แกกก็ถูกรบเร้า อ่อนนอนให้ไปเป็นเจ้าแก้วขอลูกสาวเขาให้ที เมื่อถูกอ่อนนอนหนักเข้าแกก็ต้องไป

นายมนุญ, เพลงเรือชาวเหนือ เล่ม ๑. (กรุงเทพฯ : ราชบุรณกิจ, ๒๕๓๒.)

“ยายชู้ลูกออก	แล้วก็บอกลามา
ครั้นถึงบ้านขุนกลาง	เรียกให้แม่สาวดู
หมา	

ทั้งอ้ายแดงอีดำ	มันจะขยำเอาข้า
ตัวของยายมาหา	จงรีบออกมารับเอย”

จะเห็นได้ว่าเจ้าแก้วทั้งสองคนคือลูกไฟ และยายชู้ต่างก็ระวังตัว กลัวหมา เพราะชาวบ้านชนบทส่วนใหญ่จะเลี้ยงหมาไว้ช่วยเฝ้าบ้าน หมาไทยส่วนใหญ่จะดุ ถ้าไม่ระวังตัวอาจจะถูกมันกัดเอาได้ ฉะนั้นเพื่อเป็นการไม่ประมาท จึงร้องเรียกให้คนในบ้านออกมาดูหมาให้

จากบทเพลงนี้ก็สะท้อนภาพวิถีชีวิตของคนชนบท ว่านิยมเลี้ยงหมากันแทบทุกบ้าน ใครที่ไม่รู้ประเพณีเรียกเจ้าของบ้านให้ช่วยดูหมา ขืนเข้าไปเฉยๆ อาจจะถูกหมากัดเอาได้

เพลงพื้นบ้านแสดงความเชื่อของชาวบ้านเพลงฉ่อยบทที่จะกล่าวต่อไปนี้ก็เป็นการแสดงความเชื่อและการปฏิบัติต่อทารกแรกเกิดของคนไทยสมัยก่อน จะได้อยู่เย็นเป็นสุข เลี้ยงง่าย แต่ปัจจุบันนี้ไม่ค่อยมีใครปฏิบัติ ดังมีเนื้อความว่า

“อาบนํ้าอาบท่าเสร็จสรรพ	กุค่อยๆ ขยับไปใหม่
เอาหลานใส่กระดัง	เอาผ้ามาวงเอาไว้
ยกหลานขึ้นมาก่อน	ยกขึ้นร่อนเข้าไว้
สามวันลูกผี สี่วันลูกคน	ร่อนๆ แล้วกุก็โยนขึ้นไป
ถามว่าลูกของใครรับได้รับเอา	เอย บอกว่าลูกของเรารับได้ (เอ๋ฮา)”

คุณค่าจากสังคม

ชาวเพลงทุกคนจะรู้สึกดีใจและยินดีที่งานของเขาได้รับความสนใจและถ่ายทอดสืบต่อๆ กันมา อย่างการละเล่นพื้นบ้านที่เด็กๆ ยังพอจะรู้จักอยู่บ้าง เช่น เพลงร้องประกอบการละเล่นงูกินหาง วีรีข้าวสาร ฯลฯ เป็นต้น

เพลงพื้นบ้านจะยังคงอยู่กับคนไทยต่อไปได้นั้น รัฐบาลต้องเป็นผู้ให้ความสนับสนุนทะนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมให้คนรุ่นใหม่ได้สืบทอดให้คงอยู่ตลอดไป

บทร้องเล่นและเพลงพื้นบ้านภาคกลาง

ในบริเวณภาคกลางของประเทศไทยชาวบ้านได้สร้างเพลงพื้นบ้านไว้มากมายถึง ๔๐ กว่าชนิด หรือกว่า ๔๐ ทำนอง เรียกได้ว่ามีหลากหลายกว่าภาคใดๆ บางเพลงรู้จักกันแต่เฉพาะถิ่นใดถิ่นหนึ่ง เช่น เพลงร่ายพรรษา มีเฉพาะจังหวัดกาญจนบุรี บางเพลง รู้จักกันเฉพาะกลุ่มจังหวัด เช่น เพลงระบำบ้านนา มีในแถบจังหวัดนครนายก ปราจีนบุรี และ ฉะเชิงเทรา บางเพลงก็รู้จักและร้องเล่นกันแพร่หลาย ในแทบทุกจังหวัด เช่น เพลงแห่นางแมว เพลงฉ่อย เป็นต้น

บทร้องเล่นและเพลงพื้นบ้านที่ถูกสร้างขึ้นมามีทั้งใช้ฉันทลักษณ์หรือรูปแบบกลอนเหมือนกัน แต่วิธีการร้องแตกต่างกันออกไปด้วยการยกเสียงทำนองวิธีร้องรับของลูกคู่ หรือการเพิ่มความสั้นยาวของคำ ปรับจังหวะให้ช้าหรือเร็วต่างกันไป บางก็มีฉันทลักษณ์คล้ายคลึงกัน คือไม่เหมือนกันเลยทีเดียว เราจึงอาจแบ่งเพลงพื้นบ้าน

บทร้องเล่นและเพลงพื้นบ้านภาคกลาง

ออกไปตามโอกาสที่เล่นได้เป็น ๔ ประเภท คือ

๑. เพลงที่นิยมเล่นในฤดูน้ำหลาก
๒. เพลงที่นิยมเล่นในฤดูเกี่ยวข้าว นวดข้าว
๓. เพลงที่นิยมเล่นในเทศกาลสงกรานต์
๔. เพลงที่นิยมเล่นได้ทั่วไปไม่จำกัดเทศกาล

แต่ละโอกาสที่กล่าวมานั้นแต่ละถิ่น แต่ละกลุ่มอาจคิดประดิษฐ์สร้างเพลงขึ้นมา ใช้ร้องเล่นแห่งละเพลงสองเพลง เช่น ทางจังหวัดกาญจนบุรี สร้างเพลงร่อยพรธษา

จังหวัดปทุมธานีสร้างเพลงรำกรข้าวสาร และทางกลุ่มจังหวัดพระนครศรีอยุธยา อ่างทอง สิงห์บุรี สุพรรณบุรี ฯลฯ มีเพลงเรือ ซึ่งทุกเพลงที่กล่าวมานี้ใช้ร้องกันในช่วงน้ำหลาก ออกพรธษา ทอดผ้าป่า ทอดกฐิน ทั้งสิ้น

รายชื่อเพลงพื้นบ้านภาคกลางเท่าที่สำรวจพบ ตรวจสอบข้อมูลได้พอสมควร

เอนก นาวิกมูล, คนเพลงและเพลงพื้นบ้านภาคกลาง. (กรุงเทพฯ : ศุภสมาคมฯ, ๒๕๓๑.)

- | | |
|--------------------------|---------------------|
| ๑. เพลงร่อยพรธษา | ๒๔. เพลงเห่เย่ |
| ๒. เพลงโอด | ๒๕. เพลงสำหรับเด็ก |
| ๓. เพลงรำกรข้าวสาร | ๒๖. เพลงคล้องช้าง |
| ๔. เพลงพานฟาง | ๒๗. เพลงขอทาน |
| ๕. เพลงหน้าไฟ | ๒๘. เพลงเข้าเจ้าโลม |
| ๖. เพลงส่งคอลำพวน | ๒๙. เพลงทรงเครื่อง |
| ๗. เพลงเรือ | ๓๐. เพลงฮินเลเล |
| ๘. เพลงเตะข้าว | ๓๑. เพลงโนนโนนา |
| ๙. เพลงเกี่ยวข้าว | ๓๒. เพลงกรุ่น |
| ๑๐. เพลงชักกระดาน | ๓๓. เพลงชักเย่อ |
| ๑๑. เพลงต้นกำ | ๓๔. เพลงลำตัด |
| ๑๒. เพลงพืษฐาน | ๓๕. เพลงเข้าผี |
| ๑๓. เพลงเต็นกำ (รำเคียว) | ๓๖. เพลงระบำบ้านนา |
| ๑๔. เพลงพวงมาลัย | ๓๗. เพลงแห่นางแมว |
| ๑๕. เพลงจาก | ๓๘. เพลงแอ้วเคล้าขอ |
| ๑๖. เพลงสงกรานต์ | ๓๙. เพลงใจหวัง |

บทร้องเล่นและเพลงพื้นบ้านภาคกลาง

- | | |
|---------------------|--------------------|
| ๑๗. เพลงสงฟาง | ๔๐. เพลงอีแซว |
| ๑๘. เพลงยั่ว | ๔๑. เพลงแห่นาค |
| ๑๙. เพลงระบำบ้านไร่ | ๔๒. เพลงแห่เจ้าบัว |
| ๒๐. เพลงระบำ | ๔๓. เพลงเทพทอง |
| ๒๑. เพลงโก่ป่า | ๔๔. เพลงรำโทน |
| ๒๒. เพลงข้าเจ้าหงส์ | ๔๕. เพลงปรบไก่ |
| ๒๓. เพลงพาดควาย | |

บทร้องเล่นและเพลงพื้นบ้านภาคกลางพอจะจำแนกเป็นหมวดใหญ่ๆ ได้ดังนี้

๑. เพลงเด็ก

- ๑.๑ เพลงกล่อมเด็ก
- ๒.๒ เพลงปลอบเด็ก
- ๒.๓ เพลงเด็กเล่น

๒. เพลงประกอบการละเล่นพื้นบ้าน

- ๒.๑ เพลงร่ำวง
- ๒.๒ เพลงปฏิพากย์
 - เพลงเหย่ย
 - เพลงยั่ว
 - เพลงพวงมาลัย
 - เพลงทรงเครื่อง
 - เพลงฉ่อย
 - เพลงอีแซว
 - เพลงเรือ
 - ลำตัด
 - เพลงจาก

๒.๓ เพลงประกอบการละเล่นเบ็ดเตล็ด

- เพลงคล้องช้าง
- เพลงโม่งเจ้ากรรม

บทร้องเรียนและเพลงพื้นบ้านภาคกลาง

- เพลงเข้าผี
- เพลงเชิญผี

๓. เพลงประกอบพิธี

- ๓.๑ เพลงแห่นางแมวและเพลงป้อนเมฆ
- ๓.๒ เพลงเดินกำรำเคียว
- ๓.๓ เพลงส่งฟาง
- ๓.๔ เพลงพานฟาง
- ๓.๕ เพลงส่งคอลำพวน
- ๓.๖ เพลงชักกระดาน
- ๓.๗ เพลงพิธีฐาน